

La Mettrieho naturalismus

Dagmar Pichová

Katedra filozofie FF MU

Workshop „Podoby naturalizmu v dejinách filozofie“ v rámci projektu APVV-18-0178 Naturalizmus ako univerzálny filozofický program, FF UK, Bratislava, 24. 1. 2023

La Mettrieho naturalismus

Osnova:

- 1. La Mettrie: lékař a filozof
- 2. Naturalistický pohled na člověka
- 3. Aplikace na pojetí štěstí
- 4. Závěr
- 5. Bibliografie

1. La Mettrie: lékař a filozof

Julien Jean Offray de La Mettrie (1709–1751)

- studium medicíny v Paříži a Remeši (1733)
- praxe v Saint-Malo, kritika soudobé medicíny
- studium v Holandsku (Leyden) u Boerhaaveho
- překlad Boerhaavových textů do francouzštiny
- publikace výsledků vlastního zkoumání
- vojenský lékař od 1742, účast v bitvách u Dettingenu, Freiburgu a Fontenoy
- první filozofické dílo: *Pojednání o duši*, 1745 (Traité/Histoire naturelle de l'âme)
- útěk z Francie do Holandska
- *Člověk stroj*, 1747 (L'Homme machine)
- útěk z Holandska do Německa, na dvoře Friedricha II.
- *Člověk rostlina*, 1748 (L'Homme plante)
- *Anti-Seneka*, 1748 (Anti-Sénèque ou Discours sur le bonheur)
- *List mému duchu* (Épître à mon esprit) a *Umění užívat* (L'Art de jouir), 1750
- *Úvodní rozprava* (Discours préliminaire), 1750

2. Naturalistický pohled na člověka

Pohled filozofa-lékaře:

- vychází z vlastní zkušenosti a empirického výzkumu
- vliv karteziánského mechanismu (animal-machine) x odmítnutí dualismu
- všechny duševní schopnosti člověka jsou podmíněny fyzickými vlastnostmi jeho organismu
- nenabízí vysvětlení
- srovnání člověka se zvířaty (pozorování a srovnávací anatomie)

2. Naturalistický pohled na člověka

Vychází z vlastní zkušenosti a empirického výzkumu (filozof-lékař)

- „Odmítám každého předpojatého člověka, který nerozumí ani anatomii, ani jediné filozofii, která je zde na místě, totiž filozofii lidského těla.“ (La Mettrie 1958, s. 88)
- „Zde nás tedy mají vést pouze pozorování a zkušenosti. Najde se jich bezpočet v záznamech lékařů, kteří byli filosofové, ne však u filosofů, kteří nebyli lékaři. Pronikali labyrintem člověka, osvětlovali si jej; pouze oni odhalili pružiny ukryté v membránách, jež skrývají našim zrakům tolik divů. Pouze oni, klidní pozorovatelé naší duše, ji tisíckrát přistihli jak v její bídě, tak i velkoleposti, aniž jí v jednom z těchto stavů více pohrdají, nežli se jí obdivují v druhém.“ (La Mettrie 1958, s. 48)

2. Naturalistický pohled na člověka

Vliv karteziánského mechanismu (animal-machine) x odmítnutí dualismu

- „Descartes a všichni karteziáni, k nimž se již dávno řadí přívrženci Malebranchovi, pochybili stejně. Připustili existenci dvou různých substancí v člověku, jako by je byli viděli a dobře spočítali.“ (La Mettrie 1958, s. 46)
- „/.../ Neboť konečně, ať si /Descartes/ zpívá co chce o svých dvou substancích, je zřejmé, že to je jen obratný trik, stylistický úskok, aby theologové spolkli jed ukrytý v přítmí analogie, která je každému nápadná a kterou jen oni nevidí.“ (La Mettrie 1958, s. 83)

2. Naturalistický pohled na člověka

Všechny duševní schopnosti člověka jsou podmíněny fyzickými vlastnostmi jeho organismu

Příklady vlivu těla na duševní pochody

- „Lidské tělo je stroj, který sám natahuje své pružiny, živý obraz nepřetržitého pohybu. /.../ vyživujte tělo, vlejte do jeho trubic živných látek, silných lihovin, a hle – duše silná jako ony, se vyzbrojí hrdou odvahou, a voják, kterého by voda přiměla k útěku, se rozběsí a běží vesele v rachotu bubnů na smrt.“ (La Mettrie 1958, s. 51)
- „Ve Švýcarsku jsme měli sudího jménem Steiger z Wittinghofen; ten byl na lačný žaludek nejsvědomitější a dokonce nejshovívavější ze soudců; ale běda chudákovi, který se octl na lavici obžalovaných, když byl sudí po hostině! Pak byl schopen dát pověsit nevinného stejně jako viníka.“ (La Mettrie 1958, s. 52)

2. Naturalistický pohled na člověka

Všechny duševní schopnosti člověka jsou podmíněny fyzickými vlastnostmi jeho organismu

Vymezuje se proti pojetí nemateriální a nesmrtelné duši (sídlem duše je mozek)

- „Je ještě něčeho třeba k důkazu, že člověk není nic jiného nežli živočich nebo soustava pružin, které vesměs jedna druhou uvádějí do pohybu, aniž je možno říci, v kterém bodě lidského kruhu příroda začala? Liší-li se tyto pružiny mezi sebou, liší se jen umístěním a nějakými stupni síly, nikdy svou povahou; v důsledku toho je duše pouze principem pohybu, nebo je to citlivá materiální část mozku, na který se můžeme dívat bez obavy, že se zmýlíme, jako na hlavní pružinu celého stroje.“(La Mettrie 1958, s. 79)

2. Naturalistický pohled na člověka

La Mettrie nenabízí vysvětlení (konstatuje, že je tomu tak a nevíme proč)

- „Smiřuji se tedy s tím, že nevím, jak se nečinná a jednoduchá hmota stává aktivní a složenou z orgánů, stejně jako s tím, že se nemohu dívat do slunce bez červeného skla, a stejně odevzdaný zůstávám před jinými nepochopitelnými zázraky Přírody, jako je vznik cítění a myšlenky v bytosti, která se dříve našemu omezenému zraku jevila jen jako troška bláta.“ (La Mettrie 1958, s. 82)

2. Naturalistický pohled na člověka

Srovnání člověka se zvířaty (pozorování a srovnávací anatomie)

- „Zkušenost nám dokazuje u zvířat nemenší schopnost cítit než u lidí, neboť já, který jsem si zcela jist, že cítím, nemohu se o citlivosti jiných lidí také přesvědčit jinak než na základě znamení, která mi o tom dávají. Konvenční mluva, čímž myslím slova, zde není nejlepším sdělovacím prostředkem; je ještě jiná, společná lidem i zvířatům, která ji užívají s větší jistotou – mluvím o mluvě afektivní, jako jsou nářky, výkřiky, laskání, útěk, vzdechy, zpěv, zkrátka všechny výrazy bolesti, smutku, odporu, strachu, odvahy, povolnosti, hněvu, libosti, radosti, něhy atd. Mluva tak výrazná má mnohem více moci každého přesvědčit než všechna sofismata, jimiž nás chce přemluvit Descartes.“ (La Mettrie 1959, s. 46-47)
- „Nemůže týž mechanismus, který otevírá Eustachovu trubici hluchým, otevřít ji opicím? Nemohla by blahodárná snaha napodobit výslovnost učitelovu uvolnit orgány mluvy u zvířat, která s takovou obratností a bystrostí napodobí tolik jiných znamení? /.../ ústrojná a funkční podobnost opice je taková, že téměř vůbec nepochybuji, že by se podařilo naučit ji mluvit a tudíž i znát nějaký jazyk, kdyby byla podrobena dokonalému výcviku.“ (La Mettrie 1958, s. 57)

2. Naturalistický pohled na člověka

Srovnání člověka se zvířaty (pozorování a srovnávací anatomie)

- „Pes, který kousl svého pána, jenž ho podráždil, lituje toho, jak se zdá, již v následujícím okamžiku; viděli jsme, že je smutný, rozmrzelý, neodvažuje se ukázat a doznává svou vinu podlízavým a pokorným chováním.“ (La Mettrie 1958, s. 65)
- „Víme, že sami myslíme, víme, že máme výčitky svědomí; niterný pocit nás až příliš zřetelně nutí, abychom to doznali; ale k tomu, abychom posoudili výčitky svědomí druhého, k tomu tento pocit, který je v nás, nestačí. Nezbývá proto než věřit v této věci slovům jiných lidí anebo vnějším znamením, jež jsme pozorovali na sobě samých, když jsme prožívali stejné výčitky svědomí a stejná muka.“ (La Mettrie 1958, s. 65)

3. Aplikace na pojetí štěstí

- cílem je získání požitků
- štěstí pro všechny
- vnitřní a vnější zdroje štěstí
- organické štěstí
- štěstí a společnost
- štěstí a ctnost
- role filozofie

3. Aplikace na pojetí štěstí

Cílem je získání požitků:

- „A ty, který dovedeš užívat rozkoše (musím se smířit s tvou slabostí, jako chirurg se musí smířit s prázdnými cévami), nemůžeš-li bez bouřlivých požitků dosáhnout šťastného života, nedej na duši a na Seneku; všechny stoické ctnosti jsou pro tebe jen plané tlachy; mysl jen na své tělo.“ (La Mettrie 1966, s. 108)

Štěstí je dostupné všem:

- „V tomto systému opírajícím se o přírodu a o rozum existuje štěstí pro všechny, pro hlupáky a pro chudáky jako pro učence a pro boháče; v tomto systému existuje štěstí pro všechny stavy – a to má větší cenu a právě to pohoršuje každou zaujatou mysl – pro zlé jako pro dobré.“ (La Mettrie 1966, s. 70)

3. Aplikace na pojetí štěstí

Vnitřní a vnější zdroje štěstí:

- „Příčiny vnitřní neboli hlavní, o nichž se předpokládá, že jsou závislé na nás, nejsou na nás vůbec závislé. Souvisí s utvářením organismu a s výchovou, která – řekl bych, ohnula naši duši nebo pozměnila naše orgány. Ostatní /vnější/ příčiny vycházejí z rozkoše, bohatství, znalostí, hodnosti, proslulosti atd.“ (La Mettrie 1966, s. 69)

Organické štěstí:

- „I když jsme všichni stejní, cítí někteří z nás větší radost, marnivost, hněv, zármutek a dokonce i větší výčitky svědomí než ti druzí. Kde jinde by potom mohlo mít svůj původ šílenství, slabomyslnost, vznětlivost, klid, důvtip atd., ne-li v této zvláštní dispozici orgánů?“ (La Mettrie 1966, s. 71)
- „Nejlepším důkazem pro skutečnost, že štěstí má svůj původ v povaze člověka, jsou všichni ti šťastní hlupáci, které každý zná, a mnozí duchaplní lidé, kteří jsou naproti tomu nešťastní.“ (La Mettrie 1966, s. 72)
- „Vidíme, že i sama iluze, ať je vyvolána určitými prostředky nebo sny, je skutečnou příčinou našeho mechanického štěstí nebo neštěstí.“ (La Mettrie 1966, s. 73)

3. Aplikace na pojetí štěstí

Štěstí a ctnost:

- „Nechci vůbec podporovat, bůh uchovej!, špatnost, která se příliš přičí mé povaze; jsem k ní pouze shovívavý, protože pro ni nalézám omluvu v samotném utváření lidského organismu, a usměrnit dané utváření je někdy nesnadné, ba dokonce nemožné.“ (La Mettrie 1966, s. 109)

Štěstí a společnost:

- „Člověk směřuje k jedinému cíli, dobře naplnit svůj krátký život a je tím šťastnější, nežije-li jen pro sebe, nýbrž pro svou vlast, pro krále a vůbec pro lidstvo; klade si za čest sloužit lidstvu. Svým vlastním štěstím vytváří štěstí společnosti.“ (La Mettrie 1966, s. 78)
- „Lidé, kterým je společnost lhostejná, a kteří neznají radost nad vlastní užitečností, jsou připraveni o tento druh blaženosti. Protože se lidská povaha se vším vyrovná, jsou snad odškodněni za to, že nežijí pro druhé, uspokojením, že žijí pro sebe, že jsou sami sobě rodiči, přáteli, milenkami a celým světem.“ (La Mettrie 1966, s. 80)

3. Aplikace na pojetí štěstí

Role filozofie:

- „Nejsem povinen plnit úkol, který není mým úkolem. Přenechávám jej satirikům a kazatelům. Nemoralizuji, nekáži, ani neřečním, vysvětluji. Jsem dobrý občan a kladu si za čest, že jím jsem; nepíši jako dobrý občan, ale jako filosof. /.../ Nechci povzbuzovat zločince, lidskost mne vede k tomu, abych je litoval, rozum k tomu, abych je uklidnil. Nadlehčím-li jim těžké břemeno, neznamená to ještě, že bych neuznával, že oni sami jsou pro společnost obtížným břemenem. Společnost má své zvyky, své zákony a své zbraně, když jsou tyto zákony porušeny; nevystupuji zde jako její mstitel ani jako její ochránce.“ (La Mettrie 1966, s. 109–110)
- „Správná filosofie nás vede k lásce k životu a vzdaluje nás od ní její fanatismus (protože i filosofie dovede být fanatická); když ale nadejde poslední hodinka, učí umírat.“ (La Mettrie 1966, s. 93)

3. Aplikace na pojetí štěstí

La Mettrieho filozofie:

- „Ať je tomu jakkoliv, přijímám osud svých děl se stejným klidem jako svůj vlastní. Ale alespoň bych rád potvrdil, že jsem se díval na většinu současníků jako na chodící předsudky, že jsem nechytračil, abych obdržel jejich souhlas; /.../ A opravdu, je-li v mých spisech něco pěkného, nového a smělého, troška ohně, nějaká jiskra nadání, děkuji za to vše filosofické odvaze, neboť ta mi ukázala nejvyšší a nejsmělejší metu.“ (La Mettrie 1959, s. 35)

4. Závěr

Relevance La Mettrieho naturalismu:

- propojení lékařského pozorování a filozofické reflexe
- etika zvířat
- pojetí štěstí
- role filozofie

5. Bibliografie

- La Mettrie, Výbor z díla I. Člověk stroj. 1958
- La Mettrie, Výbor z díla II. Pojednání o duši. 1959.
- La Mettrie, Výbor z díla III. Epikurův systém. Člověk-rostlina. Anti-Seneka. List mému duchu. Umění užívat. 1966.
- La Mettrie, Machine Man and Other Writings. Translated and edited by Ann Thomson. 1996.
- La Mettrie, L'homme machine, in: Vartarian, A., La Mettrie's L'Homme machine, a Study in the Origins of an Idea 1960.
- Wellman, Kathleen, La Mettrie: Medicine, Philosophy, and Enlightenment. 1992.
- Vodička, V. Co je život: dějiny a současnost jedné otázky. Dizertační práce. 2020.
<https://theses.cz/id/8b1byp/38669007>